

στην πραγματικότητα είναι πράξεις ανθρώπων (δηλ. των εκπροσώπων του ν.π.) και ότι β) η ποινή προϋποθέτει αναγκαστικά άνθρωπο (Χωραφάς κ.ά.). Σύμφωνα με τον σ. τα επιχειρήματα τ'α εξασθενούν εάν λάβει κανείς υπόψη του ότι η ενοχοποίηση των εκπροσώπων του ν.π. για πράξεις τις οποίες αυτοί ούτε ενέλεξαν, ούτε θα μπορούσαν κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων να αποτρέψουν έρχεται σε αντίθεση με την αρχή «ουδεμία ποινή άνευ ενοχής» και ότι η αυστηρή αντίληψη (ο «υπερτονισμός») πως η ποινή πρέπει να πλήττει ως κακό τη ρίζα του αδικίου που βρίσκεται στην ανθρώπινη ψυχή, επισκιάζει άλλες πλευρές της ποινικής λειτουργίας, που μπορούν να αφορούν στα ν.π., όπως οι λειτουργίες της γενικής πρόληψης.

Με αξιοσημείωτη συνέπεια στη νομική σκέψη ο σ. παρατηρεί ότι ανακύπτει οξύ πρόβλημα αντεγκληματικής πολιτικής, δεδομένου ότι ούτε ποινή με την κλασική έννοια μπορεί να επιβληθεί σε ν.π., ούτε οι εκπρόσωποι μπορούν να καθίστανται υπεύθυνοι λόγω αποδεικτικών δυσχερειών, ούτε οι πραγματικοί αυτουργοί πράξεων προς όφελος του ν.π. μπορούν να φέρουν το βάρος καταβολής χρηματικών κυρώσεων, ούτε τέλος, κυρώσεις αστικής ή διοικητικής μορφής, χωρίς δηλ. κρίση αποδοκιμασίας του δράστη μπορούν να ικανοποιήσουν το περί δικαίου αίσθημα. Τη διέξοδο από το πρόβλημα εντοπίζει ο σ. ανατρέχοντας σε μοντέλα καταστολής οικονομικής εγκληματικότητας που υιοθέτησαν άλλες χώρες (Γερμανία: Νόμος περί παραβάσεων τάξεως, doctrine of identification and corporate representation στο αγγλοσαξονικό δίκαιο), στην καθιέρωση μιας αυτοτελούς «οιονεί ποινικής ευθύνης» των ν.π. μέσω της απότισης «οικονομικών ποινών» από παράνομες ενέργειες που συνδέονται με τα καθήκοντα των φυσικών προσώπων που απασχολούνται σε αυτά.

Επισκοπώντας, ακολούθως, διατάξεις της ελληνικής ειδικής νομοθεσίας προς αντιμετώπιση ενεργειών καταστρατήγησης ευθύνης, ο σ. επισημαίνει το (παραμελημένο στην ποινική επιστήμη) ζήτημα αοριστίας πολλών διατάξεων, ενώ δεν παραλείπει να παραθέσει παραδείγματα από την αλληλοδοπή και ελληνική νομολογία δικαστηρίων, η οποία άλλοτε εκμεταλλεύεται την αόριστη διατύπωση διατάξεων και άλλοτε παρακάμπτει το εν λόγω ζήτημα.

Ακόμη αναδεικνύει ως πρόβλημα που δυσχεραίνει την αποτελεσματική καταπολέμηση της οικονομικής εγκληματικότητας, την έλλειψη δυνατότητας, στην ποινική διαδικασία, παράστασης πολιτών ως πολιτικών εναγόντων (π.χ. σε περίπτωση ρύπανσης του περιβάλλοντος) και το οποίο ανάγεται σε θέματα γύρω από τον προσδιορισμό του έννομου αγαθού, υπογραμμίζοντας τον ρόλο που παίζουν οι σύνδεσμοι καταναλωτών σε σχέση με το πρόβλημα αυτό.

Στις τελευταίες σελίδες της αξιόλογης μονογραφίας του ο σ. προτείνει ουσιαστικές βελτιώσεις υφιστάμενων νομοθετικών ρυθμίσεων, αφού έχει παραθέσει πολυάριθμα παραδείγματα ατυχών ρυθμίσεων της νομοθεσίας μας, που εξωθούν πολλές φορές στο έγκλημα, λόγω του αδιεξόδου στο οποίο εμπλέκουν τον πολίτη ή, αντιστρόφως, λόγω της πραγματικής τους αδυναμίας να συμβάλουν στον έλεγχο της κατάστασης.

Τόμος II: «Ειδικό Μέρος»

Στον πολυσέλιδο δεύτερο τόμο ο Ν. Κουράκης παρουσιάζει 12 ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες μελέτες φιλόδοξων νέων και παλαιών, αναγνωρισμένων επιστημόνων, καθώς και μια που έχει εκπονήσει ο ίδιος σε συνεργασία με τον Δ. Ζιούβο, τις οποίες κατατάσσει σε πέντε μέρη. Το Πρώτο Μέρος αναφέρεται σε δημοσιονομικά αδικήματα και περιλαμβάνει μελέτες σχετικά με «Φορολογικά αδικήματα» (Δ. Ζιούβας), με «Τελωνειακά αδικήματα» (Δ. Ζιούβας) και με αντικείμενο την «Κοινωνική απάτη» (Α. Διονυσοπούλου). Στο Δεύτερο Μέρος περιεχομένου Αδικημάτων ο αναγνώστης βρίσκει μια εκτενή μελέτη που ενημερώνει για τα «Αδικήματα ανώνυμων εταιριών» (Ν. Κουράκης / Δ. Ζιούβας) και μια αναλυτική μελέτη σχετικά με τα «Πτωχευτικά αδικήματα» (Π. Τσιρίδης). Το Τρίτο Μέρος με θέμα τα χρηματοπιστωτικά αδικήματα περιλαμβάνει μελέτες σχετικές με «Χρηματοπιστωτικά αδικήματα» (Ο. Ναμίας), με το «Χρηματοπιστωτικό σύστημα και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος» (Ο. Ναμίας) και τη «Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα» (Α. Διονυσοπούλου). Στο Τέταρτο Μέρος παρατίθενται μελέτες για τα λοιπά αδικήματα και ειδικότερα για «Αδικήματα κατά του ελεύθερου ανταγωνισμού» (Χ. Αντωνιάδης), για «Αδικήματα διαφθοράς στον οικονομικό τομέα» (Ι. Ανδρουλάκης), για «Αδικήματα πνευματικής ιδιοκτησίας» (Γ. Νούσκαλης) και για «Ηλεκτρονικά οικονομικά εγκλήματα» (Δ. Κιούπης). Στο Πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο εξετάζονται «Δικονομικά ζητήματα – Υπ. Ε.Ε. [Υψηλή Ειδικών Ελέγχων]» (Ν. Λίβος).

Τόμος III: «Παράρτημα Κειμένων»

Με τον τρίτο τόμο δίδεται στον νομικό κόσμο ένα χρήσιμο εργαλείο, που βοηθά εξίσου τον νομικό της πράξης και τον επιστήμονα ερευνητή. Ο σ. συγκεντρώνει με πληρότητα τη βασική ελληνική, ευρωπαϊκή και διεθνή νομοθεσία για την οικονομική εγκληματικότητα, από την οποία αρκεί να αναφερθούν, ενδεικτικά, οι νόμοι που προβλέπουν κυρώσεις για φορολογικά αδικήματα, για τελωνειακά αδικήματα κ.λπ., οι νόμοι με τους οποίους κυρώνονται π.χ. η Σύμβαση σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της Ε.Ε. και άλλες διεθνείς συμβάσεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στο οικονομικό τομέα κ.λπ.

Είναι βέβαιο ότι ο Ν. Κουράκης με τη νέα αυτή έκδοση του έργου του συμβάλλει ουσιαστικά στον επιστημονικό διάλογο για την αντιμετώπιση της οικονομικής εγκληματικότητας. Πρόκειται περί ενός άριστου, πλήρους σε περιεχόμενο και καλά τεκμηριωμένου πονήματος το οποίο προβληματίζει γόνιμα τον αναγνώστη και του προσφέρει, ιδίως μαζί με τους δυο επιπλέον τόμους, τη δυνατότητα ενημέρωσης επί όλης της ύλης.

Γεώργιος Κάβουρας
Δ.Ν. – Δικηγόρος

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΕΣ

In memoriam
† Hans-Heinrich Jescheck
(1915-2009)

Πλήρης ημερών, συνοδευόμενος από την εκτίμηση και την αγάπη ολόκληρου του κόσμου των ποινικών επιστημών,

εγκατέλειπε τα εγκόσμια ο Καθηγητής του Ποινικού Δικαίου Hans Heinrich Jescheck, αφήνοντας πίσω του τεράστιο επιστημονικό έργο και μια ανεκτίμητη παράδοση επιστημονικού και ανθρώπινου ήθους.

Τα ΠΟΙΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ συμμετέχουν στο πένθος τιμώντας τη μνήμη ενός μεγάλου αναστήματος των ποινικών επιστημών με ευρύτητα και κύρος, αλλά και ενός θερμού φίλου της

Ελλάδας και του περιοδικού μας, το οποίο ετίμησε με την συνεργασία του. Οι πολυάριθμοι μαθητές του στον κόσμο αλλιά και στην Ελλάδα, πολλοί από τους οποίους διακρίθηκαν ως ακαδημαϊκοί δάσκαλοι, αναπολούν με συγκίνηση τη βοήθεια, την καθοδήγηση και την αμέριστη ανθρώπινη συμπαράσταση που ο Καθηγητής Jescheck τους προσέφερε. (Προσωπικά δεν ξεχνώ ότι η γερμανική διδακτορική μου διατριβή στη Βόννη βρήκε αμέσως στέγη στην γνωστή σειρά εκδόσεων του Ινστιτούτου Max-Planck που διηύθυνε ο ίδιος).

Ο Καθηγητής Η. Η. Jescheck εκάλυψε με το έργο του όλους τους κλάδους των ποινικών επιστημών, κυρίως όμως είναι εκείνος που προώθησε το συγκριτικό δίκαιο στις ποινικές επιστήμες. Δημιούργημά του είναι το ονομαστό Ινστιτούτο Max-Planck Διεθνούς και Αλληλοδαπού Ποινικού Δικαίου στο Freiburg, στη βιβλιοθήκη του οποίου φοιτητές και μελετητές έχουν την δυνατότητα να ανευρουν την ποινική και εγκληματολογική βιβλιογραφία σχεδόν όλων των χωρών του κόσμου. Εξάλλου οι εκδόσεις του Ινστιτούτου, μεταξύ των οποίων η προαναφερθείσα γνωστή σειρά συγκριτικών μελετών *Rechtsvergleichende Untersuchungen zur gesamten Strafrechtswissenschaft*, είναι αστείρευτη πηγή γνώσης και πληροφόρησης.

Τόσο εγώ όσο και οι συνάδελφοι που ακολουθούν και θα προσθέσουν τη δική τους γνώση και εμπειρία έχουμε ζήσει την ζεστή παρουσία του Καθηγητή Jescheck στο Freiburg και έχουμε επωφεληθεί από τη σοφία και τις αρετές του. Μαζί με τα συλλυπητήρια στην οικογένειά του εκφράζουμε την ευχή η μνήμη και το έργο του να καθοδηγούν πάντα τους νεώτερους.

Αννα Μπενάκη-Ψαρούδα

Ο Αριστοτέλης επιχειρώντας να δώσει μια περιγραφή του "ανωτέρου" ανθρώπου (τον ονομάζει "μεγαλόψυχο" – βλ. Ηθικά Νικομάχεια, Δ' 7 και 8), επικεντρώνεται σε ορισμένα βασικά του γνωρίσματα, που ασφαλώς εμφανίζουν διαχρονικότητα: Ότι δηλαδή πρόκειται για άνθρωπο που επιδιώκει την ατάρκεια και το μέτρο, που του αρέσει να εξυπηρετεί τους άλλους και να είναι προσηνής σε όσους τον έχουν ανάγκη, που ξεχωρίζει τα σημαντικά από τα ασήμαντα και που έχει το θάρρος της γνώμης του (βλ. *Ν. Κουράκη*, Κλασικά Ιδεώδη για μια Σύγχρονη Παιδεία, Αθήνα, Ροές, 2009, σελ. 89 επ.).

Ίσως, υπό το πρίσμα αυτής της οπτικής γωνίας, θα μπορούσε ο Jescheck να θεωρηθεί ότι καλύπτει πράγματι, έως ένα βαθμό, τα χαρακτηριστικά ενός τέτοιου "ανωτέρου" ανθρώπου: Με την απέραντη και βαθιά μόρφωσή του, που επεκτεινόταν σε θέματα τέχνης, αρχαιολογίας, πολιτισμού και εν γένει ανθρωπιστικών επιστημών, παρέπεμπε σε έναν πνευματικώς ατάρκτη *homo universalis*. Με την ισορροπημένη σκέψη του επέτυχε να τηρεί ένα μέτρο ανάμεσα στις ακρότητες της φιναλιστικής και της νεοκλασικής προσέγγισης του σύγχρονου ποινικού δικαίου. Με τη συνεχή διάθεσή του να εξυπηρετεί τους άλλους και να είναι προσηνής σε αυτούς, αλλιά και ακριβοδίκαιος ανάλογα με την αξία τους, κατάφερε να προωθήσει δεκάδες νέων σημαντικών ποινικολόγων (μεταξύ αυτών πολλούς Έλληνες) και να εκπληρώσει έτσι με τον καλύτερο τρόπο το βασικό του καθήκον ως πανεπιστημιακού δασκάλου, να δημιουργήσει δηλαδή νέους αξιόλογους επιστήμονες. Με την ικανότητά του να ξεχωρίζει τα σημαντικά από τα ασήμαντα ήταν σε θέση να συγγράφει μελέτες και εγχειρίδια που διακρίνονται για το εύληπτο ύφος τους, τη βαθύτητα σκέψης και την περιεκτικότητά τους. Και ακόμη, με το αναμφισβήτητο θάρρος της γνώμης του δεν δίστασε να καταθέσει ως μάρτυρας υπεράσπισης υπέρ Ελλήνων αντιστασιακών της "Δημοκρατικής Άμυνας" (Μάρτιος-Απρίλιος 1970), κόντρα στο στρατοκρατικό καθεστώς των Αθηνών (βλ. *Βασ. Φίλια*, Τα Αξέχαστα και τα Λησμονημένα, Αθήνα, Παπαζήσης, 1997, σελ. 220).

Θεωρώ ευτύχημα το ότι υπήρξα μαθητής ενός τέτοιου

"ανωτέρου" ακαδημαϊκού δασκάλου και ανθρώπου. Και πιστεύω ότι στην περίπτωση του Jescheck, το κλασικό ρητό «ο αποθανών δεδικαίωται» (πρβλ. *Παύλου* προς Ρωμαίους ΣΤ' 7) χάνει κάτι από τη λάμψη του, καθώς ο Jescheck είχε το προνόμιο να δικαιωθεί ήδη εν ζωή, μέσα από την καταξίωση της οποίας έτυχε από τους μαθητές, τους συναδέλφους του και όλους όσοι τον γνώρισαν.

Νέστωρ Κουράκης

Τον καθηγητή Η. Η. Jescheck γνώρισα προσωπικά για πρώτη φορά σε ένα ταξίδι μου, το 1972 νομίζω, στο Max-Planck-Institut, ως μια ψηλή επιβλητική μορφή, ντυμένο με ένα απλό πουλόβερ και περιστοιχισμένο από συνεργάτες του. Τα κατοπινά χρόνια πήγα να τακτικά στο Freiburg για μελέτη και συγγραφή εργασιών και πάντα φυσικά τον επισκεπτόμουν και συζητούσα επιστημονικά θέματα μαζί του. Μου έκανε εντύπωση η ταχύτητα με την οποία συνελάμβανε ό,τι ζήτημα του ανέφερε και ο πλούτος έτοιμων γνώσεων που είχε για κάθε θέμα.

Τις δεκαετίες του 1980 και 1990 είχα την ευκαιρία να συνεργαστώ με τον Jescheck ιδίως στο πλαίσιο της Association Internationale de Droit Pénal (AIDP), της οποίας εκείνος χρημάτισε πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου επί δέκα χρόνια, εγώ δε μέλος του μέχρι πρόσφατα. Τον θυμάμαι σε όλα τα προ-συνεδρία και τα ανά πενταετία συνέδρια της AIDP στο Αμβούργο, στη Στοκχόλμη, στη Βέρνη, στη Βιέννη, να είναι πάντα παρών και να ελέγχει όλες τις οργανωτικές λεπτομέρειες, να διευθύνει τις συζητήσεις με μεγάλη δεξιοτεχνία, συνεισφέροντας πάντα σε αυτές και τη δική του γνώμη και γνώση. Ακόμη θυμάμαι την επιμέλεια αλλιά και τη δημοκρατικότητα με την οποία συνεργαζόταν με τη μικρή ομάδα μελών του κάθε συνεδρίου για να συντάξουν τα τελικά συμπεράσματά του.

Κάθε χρόνο, στις αρχές Ιουνίου συναντούμασταν τα μέλη του Δ.Σ. της AIDP και οι εκπρόσωποι των εθνικών ενώσεων στο Παρίσι και εκεί γινόταν και ο απολογισμός του προηγούμενου Συνεδρίου και η προετοιμασία του επόμενου. Επίσης, αναφέρονταν και συζητούσαν τα πεπραγμένα των εθνικών ενώσεων, και αλλιά επιστημονικά θέματα. Σε όλα αυτά ο Jescheck είχε πάντα να προσθέσει ένα ενδιαφέρον σχόλιο ή και μια χρήσιμη υπόδειξη.

Για τελευταία φορά τον συνάντησα πριν από τέσσερα χρόνια περίπου στο Freiburg, όταν είχα πάει εκεί για να μετάσχω σε μια ομάδα εργασίας. Του είχα τηλεφωνήσει και ορίσαμε ραντεβού για να τον επισκεφθώ στο γραφείο του στις 9.30 ή 10 το πρωί, αν θυμάμαι καλά. Εγώ πήγα όμως νωρίτερα, κατά τις 8, γιατί ήθελα να επωφεληθώ της ευκαιρίας για να ιδώ κάποια βιβλία. Το Ινστιτούτο δεν είχε ανοίξει ακόμη, ο θυρωρός δεν ήταν καν στη θέση του. Όμως την πόρτα μου άνοιξε ο ίδιος ο Jescheck που ήταν ήδη εκεί. Αργότερα, όταν πήγα στο γραφείο του τον βρήκα να συνεργάζεται με ένα ξένο καθηγητή σχετικά με το σχέδιο του μελετώμενου νέου ποινικού κώδικα της χώρας του.

Αυτός ήταν ο εκλιπών, ένας πολύ διακεκριμένος νομικός, ένας μεγάλος πνευματικός άνθρωπος, ένας ευπατρίδης και ακάματος εργάτης της επιστήμης. Είμαστε τυχεροί όσοι τον γνώρισαμε και συνεργαστήκαμε μαζί του.

Διονύσιος Σπινέλλης

Αντίκρισα για πρώτη φορά τον ευπατρίδη, αείμνηστο καθηγητή Jescheck, στη μικρή, νομική Κοινωνία των Εθνών που είχε δημιουργήσει στο Max-Planck-Institut στο Freiburg, i.Br.

Ψηλός, ευθυτενής, με την ουλή της Verbindung στην παρειά, πολύγλωσσος. γνώστης πολλών συστημάτων ποινικού δικαίου, διηύθυνε απαράμιλλα εισαγωγές ποινικολόγων και